

Wysakowska, Beata

Jana Fryderyka Wolfganga publikacje w "Dzienniku Medycyny, Chirurgii i Farmacyi"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 36/2, 89-96

1991

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JANA FRYDERYKA WOLFGANGA PUBLIKACJE W „DZIENNIKU MEDYCyny, CHIRURGII I FARMACYI”

W wileńskim środowisku uniwersyteckim początków XIX wieku Jan Fryderyk Wolfgang (1775-1859)¹ zajmował znaczące miejsce.

Jako profesor farmakognozji i farmacji na Uniwersytecie Wileńskim położył duże zasługi w rozwoju naukowym tych dziedzin², organizacji studiów i kształceniu oraz w działalności wydawniczej - jako inicjator, a następnie redaktor i współautor „Pamiętnika Farmaceutycznego Wileńskiego” (1820-1822)³ oraz „Dziennika Medycyny, Chirurgii i Farmacji”⁴. Był twórcą polskiej szkoły farmakognostycznej⁵.

Szczególnym jednak obszarem zainteresowań Wolfganga była botanika, a przede wszystkim florystyka. W tej dziedzinie zaliczany jest do grona najwybitniejszych badaczy wśród takich botaników, jak Stanisław Bonifacy Jundziłł, Wilibald Besser i Antoni Andrzejowski⁶.

Większość swoich prac publikował Wolfgang w „Pamiętniku Farmaceutycznym Wileńskim”. Publikacje te były już szczegółowo analizowane⁷. Mniej znana natomiast jest działalność Wolfganga jako redaktora⁸ i autora prac zamieszczonych w „Dzienniku Medycyny, Chirurgii i Farmacji”.

1 W.W. Głowacki, *Jan Fryderyk Wolfgang 1775-1859*. Warszawa 1960 ss. 17.

2 B. Kuźnicka, *Les débuts de la chimie moderne et de la pharmacie à l'Université de Vilna (1784-1831)*. „Kwart. Hist. N. i T.”, r. 24: 1979 nr 3 s. 585-593.

3 H. Lichocka, *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński 1820—1822. Bibliografia analityczna zawartości*. Warszawa 1981 ss. 94.

4 B. Wysakowska, *Diary of Medicine, Surgery and Pharmacy 1822-1830. Pharmaceutical problems*. [W:] *Colloque International. La presse pharmaceutique dans le monde de sa naissance a 1840*. Paris 1990 s. 301-306.

5 B. Kuźnicka, *Kierunki rozwoju farmacji epoki Oświecenia*. Wrocław 1982 s. 64-97.

6 W. Grębecka, *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim 1781-1840*. [W:] *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju 1781-1842*. Praca zbiorowa pod red. J. Babicz, W. Grębeckiej. Wrocław 1988 s. 143-144, 151; W. Grębecka, *Jan Wolfgang - organizator zespołowych badań szaty roślinnej*. „Kwart. Hist. N. i T.” r. 25: 1980 nr 1 s. 27-46; W. Grębecka, *L'enseignement de la botanique à l'Université de Vilna (1781-1830)*. „Kwart. Hist. N. i T.”, r. 24: 1979 nr 3 s. 608-610 — fragment pracy: *Jean Frédéric Wolfgang — La connaissance méthodique du pays*.

7 Por. przede wszystkim w.w. publikacje W. Grębeckiej oraz B. Kuźnickiej, *Kierunki...*

8 J. Wolfgang redagował dział farmaceutyczny tomów z lat 1822-1824. Natomiast redakcję działu farmaceutycznego we wznowionym w 1830 roczniku objął uczeń Wolfganga — Fryderyk Woelck (Welk). Por. W. Zahorski, *Zarys dziejów Cesarskiego Towarzystwa Lekarskiego w Wilnie (1805-1897)*. Warszawa 1898 s. 65-66, 69-70.

„Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacji” był wydawany w latach 1822-1824, 1830 przez Cesarskie Towarzystwo Lekarskie w Wilnie i stanowił kontynuację „Pamiętników Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego” oraz „Pamiętnika Farmaceutycznego Wileńskiego”⁹

Tytuł nowego połączonego czasopisma, ukazującego się jako kwartalnik odzwierciedlał strukturę Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Działy tam bowiem trzy sekcje: medycyny, chirurgii i farmacji. Podobnie do dwóch poprzednich pism „Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacji” miał na celu upowszechnianie wiedzy oraz informowanie o najnowszych postępach nauki.

Zgodnie z zapowiedzią redakcja wśród kilku działów medycznych wprowadziła rubrykę *Farmakologia i Farmacja*¹⁰, w której *...Materie farmakologiczne i farmaceutyczne, w takim sposobie jak dotąd w Pamiętniku farmaceutycznym będą wykładane*¹¹.

Zapewne Wolfgang dotkliwie odczuł stratę „Pamiętnika Farmaceutycznego Wileńskiego” toteż całą swą inwencję twórczą i doświadczenie redaktorskie przeniósł na prowadzony przez siebie dział w „Dzienniku Medycyny, Chirurgii i Farmacji”. Był autorem wszystkich zamieszczonych tam oryginalnych prac. Znajdowały się one na początku działu. Publikowane były także doniesienia z dzieł i pism zagranicznych — informacje te przeważały¹². Wyboru materiałów obcojęzycznych i ich ocenę dokonywał także J.F. Wolfgang.

9 „Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacji” przez Cesarskie Towarzystwo Lekarskie w Wilnie wydawany. Nakładem Towarzystwa. Drukiem Józefa Zawadzkiego - Typografa Imperatorskiego Uniwersytetu (roczniki 1822-1823/24). Drukiem Antoniego Marcinowskiego (rocznik 1830). Wychodził co 3 miesiące; w dniu ostatnim marca, czerwca, września i grudnia. Tom I: 1822 nr 1-4 ss. 22 nłb., 774, tabl. 2 spaginowane łącznie i tabl. 2 poza tekstem. Tom II: 1823/24 nr 1-4 ss. 16 nłb., 685 tabl. 1, Tom III: 1830 nr 1-4 ss. XVIII (przedmowa Jędrzeja Śniadeckiego), 630; „Pamiętniki Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego”, Wilno 1818-1821; „Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński” — pismo periodyczne przez członków Wydziału Farmaceutycznego w Towarzystwie Medycznym Cesarskim Wileńskim B. Gryzera, J. Gutta, M. Macewicz, M. Machnauera, M. Szulca, K. Wagnera, F. Welka, J. Wolfganga wydawane”. Wilno, nakładem wydawców, drukiem Józefa Zawadzkiego — Typografa Imperatorskiego Uniwersytetu. T. I 1820. T. II 1822.

10 Łącznie w 3 tomach czasopisma zamieszczono ponad 130 prac o tematyce farmaceutycznej. Przeważały prace recepcyjne. Artykuły oryginalne stanowiły jedynie około 7% wszystkich prac. Dominowały publikacje z zakresu botaniki farmaceutycznej i farmakognozji (około 37% wszystkich prac) oraz preparatyki chemiczno-farmaceutycznej (około 29% wszystkich publikacji). Pozostałe prace dotyczyły chemii analitycznej, nieorganicznej, biochemii, farmakologii, toksykologii, nauki o środkach spożywczych, biografistyki oraz innych zagadnień.

11 (Przedmowa) „Dziennik Med. Chir. i Farm.,” t.1: 1822 nr 1.

12 Większość doniesień o postępach nauki światowej napisano na podstawie czasopisma „Repertorium für die Pharmacie”, a także na podstawie innych periodyków, poświęconych farmacji i chemii, jak: „Berliner Jahrbuch für die Pharmacie”, „Journal de Pharmacie”, „Journal für Chemie”, „Allgemeine nordische Annalen der Chemie”, „Journal der praktischen Heilkunde” i innych.

Łącznie we wszystkich tomach „Dziennika...” znajduje się 9 artykułów autorstwa Wofganga, w tym 8 prac oryginalnych i 1 przekład¹³. Cztery publikacje były poświęcone tematyce botaniczno-farmakognostycznej — opisom roślin i surowców leczniczych, głównie pochodzenia egzotycznego. Dwie prace prezentowały problematykę z zakresu fitochemii, jedna — biochemii i jedna — preparatyki chemiczno-farmaceutycznej. Wszystkie publikacje J.F. Wofganga cechowała wszechstronność tematyczna. Autor przedstawiał własne poglądy, krytycznie niekiedy oceniając prace zagranicznych uczonych na podstawie przeprowadzonych przez siebie eksperymentów, które nie zawsze potwierdzały światowe doniesienia. Artykuły Wofganga świadczą również o dużej wiedzy historycznej. Dotyczy to przede wszystkim prac botaniczno-farmakognostycznych. Publikacje Wofganga (oryginalne i recepcyjne) są odzwierciedleniem problematyki, która dominowała w ówczesnej literaturze światowej. Można zatem omówić je w 3 grupach tematycznych: botaniczno-farmakognostycznej, fitochemicznej oraz poświęconej zagadnieniom zafałszowań surowców leczniczych pochodzenia naturalnego.

W grupie pierwszej najważniejsze to opisy nie znanych gatunków roślin lub surowców leczniczych i ich charakterystyka. Autor podawał na początku dzieje stosowania, uprawy danej rośliny czy surowca — była to cecha charakterystyczna jego publikacji. Przedstawiał następnie bardzo szczegółowe opisy morfologiczne, zawartość składników czynnych, stan badań — prezentując doniesienia różnych badaczy — nieraz sprzeczne. Przytaczał własne spostrzeżenia oraz wyniki przeprowadzonych przez siebie badań eksperymentalnych. Były to więc prace oryginalne.

W artykule o rogatnicy korsykańskiej (*Ceranium Helminthochorton*)¹⁴. Wofgang podał 32 synonimy nazw rośliny, występowanie, historię jej ponownego wprowadzenia do lecznictwa po latach zapomnienia — była ona cenionym lekiem przeciw robaczycom — (*Dimo Stephanopoli i Fleury* w 1775 r. ponownie wprowadzili rogatnicę do lecznictwa). Wymienił następnie wyniki analizy chemicznej, przeprowadzonej przez Happa i Schwendimanna — jakkolwiek skład rośliny nie został dokładnie określony. Dużo miejsca poświęcił autor zafałszowaniom surowca. Był on najczęściej zafałszowany gatunkami *Corallina officinalis* i *Corallina rubens*, a także *Lichen castaneus Leersii*. W celu odróżnienia od rogatnicy Wofgang podał opisy morfologiczne tych gatunków oraz wyniki swoich badań nad ich zafałszowaniami. W zakończeniu pracy znajdują się informacje o zastosowaniu terapeutycznym rogatnicy korsykańskiej oraz o otrzymywanych z niej preparatach. W artykule zamieszczono barwne ryciny rogatnicy¹⁵.

13 Wykaz prac J.F. Wofganga, zamieszczonych na łamach „Dziennika Medycyny, Chirurgii i Farmacji” przedstawia się następująco: *Doświadczenia chemiczne z materią ropiastą (materia puriformis) przez (...)*, t. 1: 1822 nr 3 s. 491-495; *Doświadczenia w celu wydobywania strychniny*, t. 1: 1822 nr 2 s. 314-321; *Korzenie Kalaguali. Radices Calagualae (Aspidium coriaceum)*, t. 1: 1822 nr 1 s. 135-144; *Niektóre szczegóły dotyczące się wiadomości o nowo odkrytej roślinie, z której się rabarbar indyjski ma otrzymać i o uprawie tychże korzeni w Europie przez (...)*, t. 1: 1830 nr 1 s. 65-77; *O solniku wapna, sposobie robienia i wielorakiem jego użyciu*, t. 1: 1830 nr 3 s. 390-405 (brak podpisu autora); *Rogatnica korsykańska. Helminthochorton (Ceranium Helminthochorton)*, t. 1: 1822 nr 1 s. 121-135; *Uwagi nad wyborem kory peruańskiej, jej rozbiorem i preparatami*, t. 2: 1823/24 nr 4 s. 577-589 (brak podpisu autora); *Wiadomość o herbacie*, t. 1: 1822 nr 4 s. 682-737; *Nowsza wiadomość o drzewie storaksowem, wydajacem storaks płynny*, t. 2: 1823/24 nr 1 s. 131-142. Przekład z „Voigt Magazin für den neuesten Zustand d. Naturkunde” B. XI s. 168.

14 J. Wofgang, *Rogatnica korsykańska, Helminthochorton (Ceranium Helminthochorton)*. Tamże, t. 1: 1822 nr 1 s. 121-135

15 Barwne ryciny rogatnicy korsykańskiej pochodzą z dzieła *Flore du Dictionnaire des science medicale*.

Wolfgang zainteresował się również i innym surowcem, pochodzenia amerykańskiego, który był stosowany od niedawna we Włoszech (w puchlinie wodnej), a mianowicie — korzeniem kalaguali (*Radices Calagualae*)¹⁶. I w tym artykule podano 14 synonimów nazw surowca, historię badań, jego pochodzenie, analizę chemiczną, zwracając przy tym uwagę, że sprzeczne są wyniki doświadczeń. W dalszej części artykułu znajduje się opis gatunków korzeni kalaguali fałszywej oraz różnice między kalagualą prawdziwą a fałszywą. Artykuł ilustrowany jest także barwnymi rycinami¹⁷.

Inna praca J.F. Wolfganga dotyczyła rabarbaru indyjskiego (*Rheum sp.*)¹⁸. Autor podał w niej historię sprowadzenia rabarbaru do Europy omawiając 3 gatunki roślin: *Rheum emodi*, *Rheum australe* oraz *Rheum palmatum*, z których pochodziły korzenie rabarbaru. Następnie opisane są gatunki rabarbaru występujące w handlu, a mianowicie — rabarbaru chińskiego czyli indyjskiego oraz rosyjskiego czyli bucharskiego — ich własności botaniczne i chemiczne, a także różnice, polegające m.in. na odmiennej reakcji chemicznej z jodyną. W artykule omówione były także zagadnienia, związane z uprawą rabarbaru w Europie, a także własności botaniczne rabarbaru, uprawianego w Anglii oraz we Francji. Wolfgang uważał, że korzenie rabarbaru chińskiego i bucharskiego mogą pochodzić z *Rheum australe* Don, *Rheum emodi* Wallich, z *Rheum palmatum* L. i z *Rheum ribes*. Rabarbar uprawiany w Europie wykazuje gorsze własności — prawdopodobnie wynika to z odmiennego klimatu i sposobów uprawy.

Opublikowaną przez Jana F. Wolfganga obszerną monografię o herbacie¹⁹ można zaliczyć tak do działy botaniki farmaceutycznej i farmakognozji, jak i do nauki o środkach spożywczych. Na początku rozprawy podano dzieje używania herbaty w Chinach i w Japonii, historię jej sprowadzenia do Europy i stosowania w poszczególnych krajach w Europie. Z historią oznaczania botanicznego gatunku krzewu herbaty — pisze autor — wiążą się różne sprzeczności. W pracy podany jest opis morfologiczny krzewu, warunki uprawy, sposób suszenia i przygotowania herbaty, jej zastosowanie, a także wyniki analizy chemicznej — według badań przeprowadzonych przez Józefa Franka herbata czarna i zielona zawierały garbniki, substancje kleiste i gumę. Interesujące informacje przekazał Wolfgang o działaniu herbaty na organizm, w tym — przykłady szkodliwego jej działania — spowodowane prawdopodobnie zbyt wczesnym jej użyciem (tzn. świeżej herbaty przed upływem 10-12 miesięcy od zbioru). W zakończeniu wymienione są gatunki handlowe herbaty oraz surowce, jakimi była najczęściej fałszowana (cechy morfologiczne i reakcje chemiczne, które pozwalały wykryć zafałszowania).

Herbatę można zastąpić innymi roślinami. Autor wymienia w związku z tym rośliny egzotyczne, zalecane lub używane w zastępstwie, np. herbata paragwajska z rośliny *Ilex vomitoria* Willd. i inne oraz zastępcze produkty herbaty w Europie. Wolfgang sugerował używanie w tym celu surowców krajowych: szalwii lekarskiej (*Salvia officinalis* L.), melisy cytrynowej, kwiatu róży centyfolii (*Rosa centyfolia* L.) i dziewanny (*Verbascum* L.), których nie trzeba sprowadzać, ponosząc wielkie koszty.

16 (J. Wolfgang) J.W., *Korzenie kalaguali (Aspidium coriaceum)* Tamże, t. 1: 1822 nr 1 s. 135-144.

17 Zamieszczone w pracy barwne ryciny pochodzą z dzieła *Flore du Dictionnaire des sciences medicale*.

18 J. Wolfgang, *Niektóre szczegóły dotyczące się wiadomości o nowoodkrytej roślinie, z której się rabarbar indyjski ma otrzymać, i o uprawie tychże korzeni w Europie przez (...)*. Tamże, t. 1: 1830 nr 1 s. 65-77.

19 J. Wolfgang, *Wiadomość o herbacie przez (...)*. Tamże, t. 1: 1822 nr 4 s. 682-737

Następna publikacja Wolfganga to informacja o drzewie storakowym (*Altingia excelsa*)²⁰, dającym produkt balsamiczny — storaks. Przedstawiono historię badań tej rośliny, jej opis morfologiczny, występowanie, zastosowanie. Nie była to praca oryginalna, lecz przekład.

Artykuły recepcyjne i kronikarskie omawiały informacje z zagranicznych czasopism — dotyczyły one także opisów różnych surowców i roślin leczniczych.

Charakter pracy ściśle florystycznej ma doniesienie o nowo znalezionych stanowiskach pewnych gatunków roślin: *Wiadomość o nowo przybyłych roślinach do Flory litewskiej w r. 1822 i 1823*²¹. Podobnej treści publikacja znalazła się w „Pamiętniku Farmaceutycznym Wileńskim” i prezentowała najnowsze odkrycia z roku 1821²² oraz wcześniejsze.

Prace z zakresu fitochemii zamieszczone na łamach „Dziennika...” dotyczyły izolacji ciał czynnych z surowców pochodzenia roślinnego oraz opracowania i udoskonalania metod analizy chemicznej. Świadczyły one o żywym zainteresowaniu w owym czasie tą dziedziną badawczą także i w Polsce oraz o szybkiej recepcji osiągnięć światowej nauki.

Przed wszystkim wymienić tu należy dwie prace J.F. Wolfganga. W 1822 r. ukazał się jego artykuł o strychninie²³.

Wyzolowanie strychniny oraz odkrycie innych alkaloidów w roślinach, np. morfiny i narkotyny w opium, cynchoniny i chininy w korze peruwiańskiej czy emetyny - to wielkie odkrycie chemii w pierwszej połowie XIX wieku.

W artykule przedstawiono opis nasion kilczyberu (tj. nasion kulczyby wronie oko — *Semen Strychnos nux vomica*) — surowca, z którego wyizolowano strychninę. Autor omówił także metody otrzymywania strychniny, a przede wszystkim — przytoczył wyniki własnych badań — porównując metody Josepha Pelletiera i Josepha B. Caventou oraz Pettenkoffera, stwierdzając, że korzystniejsza jest metoda zastosowana przez Pettenkoffera.

Praca dotycząca analizy chemicznej kory peruwiańskiej²⁴ stanowiła dalszy ciąg zainteresowań Wolfganga tym surowcem, gdyż już wcześniej, w roku 1821 ukazała się jego obszerna rozprawa w „Pamiętniku Farmaceutycznym Wileńskim”²⁵. W „Dzienniku...” Wolfgang omówił doświadczenia J. Pelletiera i J. Caventou, spostrzeżenia F.C. Bucholza i Stratingha na temat przeprowadzonych badań chemicznych kory peruwiańskiej oraz wymienił preparaty farmaceutyczne, otrzymywane z tego surowca; przedstawił także wnioski Roya i Bernarda, dotyczące działania farmakologicznego siarczanu chininy — był on równie skuteczny w leczeniu febry, jak kora peruwiańska.

20 Nowsza wiadomość o drzewie storakowym, wydającym storaks płynny. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 1 s. 131-141. Przekład J.F. Wolfganga z „Voigt Magazin für d. neuesten Zustand d. Naturkunde”.

21 Praca została opublikowana w „Dzienniku...”, t. 2: 1823/24 nr 4 s. 647-656.

22 (J. Wolfgang), *Wiadomość o świeżo odkrytych lub rzadszych roślinach przybyłych do Flory Lit. w r. 1821*. „Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński”, t. 2: 1822 nr 4 s. 649-654

23 J. Wolfgang, *Doświadczenia w celu wydobywania strychniny*. „Dzien. Med. Chir. i Farm.”, t. 1: 1822 nr 2 s. 314-321.

24 J. Wolfgang, *Uwagi nad wyborem kory peruwiańskiej, jej rozbiorem i preparatami*. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 4 s. 577-589. Informację, że autorem pracy jest J.F. Wolfgang podała B. Kuźnicka, *Kierunki rozwoju farmacji w Polsce epoki Oświecenia*, Wrocław 1982 s. 80 oraz W. W. Głowacki, *Jan Fryderyk Wolfgang 1775-1859*, Warszawa 1960 s. 12

25 J. Wolfgang, *Kora peruńska, czyli China, Cortex Chinae s. Peruvianus*. „Pam. Farm. Wil.”, t. 2: 1821 nr 2 s. 159-190. Tamże: J. Wolfgang, *Wiadomość o pierwiastku nowoodkrytym w korze peruńskiej przez p. Pelletier prof. w Kolegium Farmaceutycznym w Paryżu*, t. 2: 1821 nr 2 s. 190-196.

Tematyka fitochemiczna opisywana była również w pracach recepcyjnych²⁶ i koncentrowała się wokół badania różnych gatunków kory chinowej²⁷ w celu przekonania się czy zawierają chininę i cynchoninę, odkrycia ich składników czynnych oraz metod oddzielania chininy od cynchoniny. Innym tematem były artykuły o maku, uprawianym w Europie²⁸ — porównywano go z makiem azjatyckim, przeprowadzano badania chemiczne, aby przekonać się, czy zawiera morfinę i kwas mekonowy.

Podano także informacje o ciałach czynnych, znalezionych w różnych surowcach, np. o piperynie, otrzymanej w pieprzu zwyczajnym (współczesna nazwa pieprz czarny — *Piper nigrum*)²⁹ czy lupulinie, substancji czynnej chmielu (*Humulus L.*)³⁰.

Nieco inny charakter miały informacje cytowane z pracy Magendiego, w której m.in. omówiono własności chemiczne ciał czynnych, wyizolowanych z roślin (np. strychniny, morfiny, narkotyny, cynchoniny i chininy, weratryny, solaniny, delfininy, jodyny, brucyny i in.) oraz metody ich izolacji, własności farmakologiczne a także sposoby przyrządzania preparatów³¹.

Inna z kolei tematyka odnosiła się do zafalszowań surowców leczniczych (były to prace recepcyjne, prawdopodobnie autorstwa Wolfganga). Jakość produkowanych surowców leczniczych była istotnym problemem w farmacji w XIX wieku — często egzotyczne, jak i krajowe surowce były fałszowane. Ważne były więc badania ich pod tym kątem. Podawano opisy surowców i ich najczęstszych zafalszowań. Na ogół były to szczegółowe analizy porównawcze surowca właściwego z fałszywym — makroskopowe i chemiczne.

W „Dzienniku...” opisano zafalszowania korzeni cykorii (*Cichorium intybus*)³², *Rhododendron chrysanthum*³³, pieprzu angielskiego (*Semina amoni*)³⁴.

J.F. Wolfgang opublikował również pracę z biochemii, w której relacjonował przebieg analizy chemicznej tzw. „materii ropiastej” z guza limfatycznego (*tumor lymphaticus*)³⁵.

26 Prawdopodobnie autorem prac recepcyjnych z zakresu fitochemii był również redaktor działu farmaceutycznego J.F. Wolfgang

27 Tematyce tej poświęcone były następujące prace recepcyjne: *Doświadczenia chemiczne z chiną Sanctae Luciae (china Piton) Exostemma floribunda pp. Pelletier i Caventou*. Tamże, t. 1: 1822 nr 3 s. 509-515; *Nowy sposób oddzielania chininy od cynchoniny przez p. Callaud*. Tamże, t.1: 1822 nr 3 s. 495-496 (Wyjątek z listu do p. Pelletier); *Nowy sposób robienia siarczanu chininy przez p. Henry młodszego*. Tamże, t. 1: 1822 nr 1 s. 144-152; *Poprawione sposoby oddzielania cynchoniny i chininy*. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 1 s. 159-163; *Rozbiór chemiczny kory chinu kartageńskiej, Cortex chinae de Carthagera (Portlandia hexandra)*. Tamże, t. 1: 1822 nr 3 s. 497-502; *Rozbiór chemiczny kory pod nazwiskiem China nova znajomej przez pp. Pelletier i Caventou*. Tamże, t. 1: 1822 nr 3 s. 503-508

28 Tematyce tej były poświęcone następujące prace recepcyjne: *Doświadczenia czynione nad wydobywaniem opium w Wielkiej Brytanii przez p. J. Hawison*. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 4 s. 597-608; *Główki makowe (Capita papaveris) t. 1: 1822 nr 3 s. 528-529; Wiadomość o gatunkach opium w Europie wyrabianych*. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 4 s. 594-597

29 *Wiadomość o nowym pierwiastku piperynie z pieprzu zwyczajnego*. Tamże, t. 1: 1822 nr 1 s. 152-154

30 *Lupulin, pierwiastek działający w chmielu*. Tamże, t. 1: 1822 nr 1 s. 160.

31 *Wyjątek z pisma p. Magendie. Przepisy robienia nowych preparatów (...)*. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 2 s. 292-328.

32 *Falszowanie korzeni cykorii (Cichorium intybus) jadowitami korzeniami blekotu (hyoscyamus niger)*. Tamże, t. 2: 1823/244 nr 1 s. 166-167

33 *Falszowanie rośliny Rhododendron chrysanthum przez p. Ruppertsberga z Kassel*. Tamże, t. 1: 1822 nr 2 s. 333-334.

34 *O fałszowaniu pieprzu angielskiego (Semina amoni)*. Tamże, t. 2: 1823/24 nr 1 s. 163-165.

35 *J. Wolfgang, Doświadczenia chemiczne czynione z materią ropiastą (materia puriformis) przez (...)*. Tamże, t. 1: 1822 nr 3 s. 491-495.

Odmiernym zagadnieniom były poświęcone artykuły, dotyczące preparatyki chemiczno-farmaceutycznej. Wśród nich była tylko jedna praca oryginalna — według W.W. Głowackiego³⁶; jej autorem był J.F. Wolfgang. Jest to obszerna rozprawa o solniku wapna (chlorku wapnia)³⁷. Autor podał w niej synonimy, historię odkryć związku, teorie na temat jego powstania, sposoby otrzymywania, własności organoleptyczne i chemiczne, oznaczanie jego mocy, zastosowanie w lecznictwie.

Artykuł wpłynął do Redakcji w listopadzie 1990 r.

---

36 W.W. Głowacki, *Jan Fryderyk Wolfgang 1775-1859*. Warszawa 1960 s. 12.

37 (J.F. Wolfgang), *O solniku wapna, sposobie robienia i wierakim jego użyciu*. Tamże, t. 1: 1830 nr 3 s. 390-405.

